

ПОЧАТКОВА ОСВІТА. ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

УДК 378.1

Юлія ГЛІНЧУК,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальнотехнічних дисциплін,
технологій та цивільної безпеки
Рівненського державного гуманітарного університету

ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАЦЕОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовано актуальність, розкрито проблеми та наведено концептуальні засади формування в майбутніх учителів початкових класів ціннісного ставлення до фахової працезахоронної діяльності.

Ключові слова: охорона праці в галузі, майбутні вчителі початкових класів, цінність, ціннісні орієнтації, навчально-виховний процес, формування ціннісного ставлення, професійна діяльність у галузі охорони праці.

В статті обґрунтовано актуальність, раскрыты проблемы и приведены концептуальные засады формирования в будущих учителей начальных классов ценностного отношения к профессиональной трудовой деятельности.

Ключевые слова: охрана труда в отрасли, будущие учителя начальных классов, ценность, ценностные ориентации, учебно-воспитательный процесс, формирование ценностного отношения, профессиональная деятельность в сфере охраны труда.

The article shows the relevance, revealed the problems and presents a conceptual framework for the formation of future primary school teachers of values related to professional on labour protection activities.

Key words: labor protection in industry, future teachers of initial classes, value, value orientation, the educational process, the formation of values, professional activity activities on labour protection.

Постановка проблеми. Сьогодні як ніколи загострюється увага суспільства на проблемі цінностей, адже процеси масової технократизації,

яка охопила практично всі сфери людської життєдіяльності, призвели до того, що поняття «вигідно», «корисно» набули домінуючого статусу. Додатково цьому неабияк сприяють соціально-політична та світоглядно-філософська розмежованість населення, активні прояви міжетнічної ворожнечі. В освітньому середовищі несприятливими чинниками, які зумовлюють нівелювання системи цінностей, що існувала досі, є брак поваги до професії педагога в суспільстві, невідповідність заробітної плати до затрачених у професійній діяльності зусиль, безперестанне зростання вимог до вчителів, ускладнення шкільних програм та підручників, зазвичай незадовільне матеріально-технічне забезпечення навчально-виховного процесу тощо.

Загальновідомо, що формування будь-яких складових професійної компетентності в майбутніх учителів буде неефективним без наявності у них відповідного ціннісного ставлення. Проте з іншого боку, на студентську молодь можна чинити певні виховні впливи, оскільки в цьому віці ще тривають завершальні процеси формування рис характеру, темпераменту, системи цінностей та поведінкових стереотипів (Б. Ананьєв, І. Зимня, І. Кон, Д. Леонтьєв, А. Реан та ін.).

На сьогодні існує безліч різноманітних підходів щодо тлумачення дефініції «цінність», визначення її структурних елементів та механізмів засвоєння. Наведемо зокрема підхід В. Шапара, який імпонує нам як найбільш універсальний і узагальнений. На його думку, цінність – це поняття, яке використовується для позначення об'єктів, явищ, їх властивостей та абстрактних ідей, що втілюють у собі суспільні ідеали й виступають завдяки цьому еталоном належного. Структурно цінність складається з потреб,

інтересів, мотивів, волі, цілей, ідеалів.

Процес формування цінностей у молоді включає інформацію про існування цінностей та умови їх реалізації, трансформацію, тобто перенесення їх на власну індивідуальну мову, активну діяльність, динамізм [5, с. 597].

Відповідно під ціннісним ставленням майбутніх учителів початкових класів до професійної працеворонної діяльності ми розуміємо інтерес до професійної працеворонної діяльності, усвідомлення її змісту та форм, внутрішні переконання, потреби в професійній працеворонній діяльності, прагнення до вдосконалення професійних працеворонних проявів.

Метою даної статті є висвітлення концептуальних засад формування ціннісного ставлення в майбутніх учителів початкових класів до професійної працеворонної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На створенні умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формуванні покоління, здатного створювати й розвивати цінності громадянського в Національній доктрині розвитку освіти України.

Існування прямо пропорційної залежності між сформованістю ціннісних орієнтацій учителя та його рівнем професіоналізму доведено ще класиками педагогіки – А. Макаренком, В. Сухомлинським, К. Ушинським та ін.

Безпосередній вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на становлення особистості висвітлено також у працях сучасних науковців-дослідників, а саме: І. Бега, А. Богуш, І. Зязюна, І. Тараненко, Л. Хомич та ін.

Однак варто зазначити, що дані наших спостережень щодо зниження в останні роки освітніх мотивацій у студентів корелюють із висновками О. Гиліона [1]. Цінними для нас є також результати В. Денисенко, яка експериментально довела, що ефективність процесу формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкових класів реалізується при застосуванні педагогічної технології, яка ґрунтується на аксіологічних засадах, принципах демократизації й гуманізації освіти й включає мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий та оцінний компоненти [3].

Ми погоджуємося з В. Долговою стосовно необхідності внесення коректив у систему роботи щодо формування цінностей у студентів на основі врахування модернізації процесів їх пізнавально-професійної активності та специфіки соціально-психологічних механізмів виховної роботи ВНЗ [4].

Виклад основного матеріалу. Оскільки зміст та організація навчально-виховного процесу у ВНЗ залежить передусім від викладача, то найпершою необхідною умовою формування в студентів ціннісного ставлення до фахової працеворонної діяльності є його професійна компетентність. Сьогодні на фоні нововведеної дисципліни «Охорона праці в галузі» для студентів педагогічних спеціальностей та відсутності необхідної літератури вона, на наш погляд, зумовлюється поєднанням таких умов, як базова освіта, досвід роботи в школі, тема дисертаційного дослідження (досліджень), коло наукових інтересів, здатність до самоосвіти і безперервного професійного самовдосконалення, проходження

навчання та перевірки знань з охорони праці [2].

Вагомою умовою успішного формування в студентів ціннісного ставлення до працеворонної діяльності є усвідомлення ними органічного зв'язку між результативністю працеворонної діяльності та успішністю професійної діяльності. Крім того, ми переконані, що дану залежність не слід виокремлювати як аксіому – майбутні педагоги повинні дійти до неї самостійно. Тому, беручи до уваги те, що першоджерелом ціннісного ставлення є власний життєвий досвід, ми апелюємо до досвіду навчання в школі та досвіду педагогічної практики, зокрема застосуємо метод «мозкового штурму», пропонуючи студентам відповіді на ряд запитань («Чи багато у нашій державі є вчителів-професіоналів, майстрів своєї справи, які ефективно навчають та виховують?», «Чи часто доводиться чути про них?», «Якими зазвичай є дії педагогів у момент, коли учень травмується під час навчально-виховного процесу?», «Чи чуємо ми про це у засобах масової інформації та в якому контексті?», «Чи стають випадки травматизму причиною стресів для вчителя?», «Чи відображається це на його здоров'ї й професійному довголітті?») та зробити відповідні висновки.

У подальшому ми активізуємо наявні знання з педагогіки, психології, методик початкового навчання, безпеки життєдіяльності, основ охорони праці та ін. і сприятимемо розумінню студентами безпосередньої залежності між станом здоров'я учнів (фізичного та психологічного) і успішністю навчально-виховного процесу. Зокрема, для цього ми пропонуємо представити «Типовий портрет учня у стані психологічного комфорту» та «Типовий портрет учня у стані психологічного дискомфорту», даємо студентам завдання провести опитування серед студентської молоді «Співвідношення між психологічними та фізіологічними травмами за період навчання в школі».

Поряд з особистісним життєвим досвідом вагомих вплив на формування ціннісних орієнтацій мають явища соціальної дійсності. У контексті означеної проблеми особливе значення має перехід від адміністративно-тоталітарної системи до гуманістично-орієнтованої.

Крім того, якщо технології, що описані вище, дозволяють передусім активізувати еґотичні й праґматичні мотиви студентів до оволодіння професійною працеворонною компетентністю, то для активізації альтруїстичних мотивів ми розвиваємо у студентів усвідомлення взаємозв'язку, органічної єдності між працеворонною та гуманно-педагогічною діяльністю педагога. Для цього ми пропонуємо віднайти спільне у даних видах діяльності. Так, наприклад, на основі логічних міркувань, досвіду навчання в школі та педагогічної практики студенти переконуються, що особистісно орієнтоване спілкування, ситуації успіху, диференційований підхід, розвиток гуманності школярів як складові гуманізації навчально-виховного процесу мають непересічний вплив на збереження психологічного здоров'я та працездатності учнів, психологічного мікроклімату колективу, попередження в певній мірі міжособистісного травматизму як складових працеворонної діяльності і навпаки.

Нами неодноразово було помічено, що вагомою перепоною на шляху формування ціннісного ставлення студентів часто буває власний негативний

досвід навчальної діяльності. Проблема в даному випадку посилюється відсутністю на сьогоднішній день досконалих навчальних посібників та підручників з охорони праці в галузі освіти в зв'язку з тим, що для педагогічних спеціальностей дана дисципліна читається нещодавно. Тому ми особливу увагу акцентуємо на навчально-методичному забезпеченні дисципліни, зокрема на створенні відповідних друкованих та електронних посібників, наданні повноцінного списку літературних джерел, створенні ситуацій успіху.

Ми помітили, що на ефективність формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів впливають форми та методи організації навчального процесу. Так, ми переконалися, що велику результативність забезпечують інноваційні та креативні технології: ділові ігри професійного працевпорядкування, «веб-квест», «бортовий журнал», «килимки ідей», «мозковий штурм», проблемне, проектне навчання тощо. При цьому викладач виступає не джерелом знань, які передає, а організатором активної пізнавальної діяльності студентів, в результаті якої виникають фундаментальні утворення ціннісно-інтелектуального характеру.

При цьому важлива роль належить не лише формам аудиторної, а й формам позааудиторної роботи: студентським конференціям, тематичним зустрічам із фахівцями в галузі охорони праці, дослідницьким та творчим завданням на працевпорядкову тематику тощо.

Досить часто формування у студентів педагогічних спеціальностей ціннісного ставлення до фахової працевпорядкової діяльності буває неповноцінним через нерозуміння ними багатогранності і поліаспектності її напрямів, адже сама охорона праці в галузі є не самостійною наукою, а системою відповідних знань. Тому ми приділяємо значну увагу розвитку в студентів розуміння того, які існують технології та методи збереження здоров'я (як фізіологічного, так і психологічного), життя та працевпорядковості учнів у різних видах навчально-виховної діяльності, знайомимо із чинниками професійного здоров'я та довголіття, розглядаємо вплив сучасних соціокультурних умов.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У контексті сучасної соціокультурної дійсності формування ціннісного ставлення майбутніх учителів початкових класів до професійної працевпорядкової діяльності є необхідною умовою становлення їх фахової компетентності. Результати теоретичного та практичного дослідження означеного питання дозволяють стверджувати, що даний процес буде ефективним за дотримання наступних умов:

- високого рівня професійної майстерності викладачів охорони праці в галузі;
- повноцінного навчально-методичного забез-

печення навчального процесу;

- урахування явищ соціальної дійсності та специфіки сучасного освітнього середовища;
- розуміння студентами сутності та векторів професійної працевпорядкової діяльності;
- повноти і досконалості системи сформованих раніше у студентів знань із педагогіки, психології, методик початкового навчання, безпеки життєдіяльності, основ охорони праці та ін.;
- актуалізації особистісного життєвого досвіду студентів;
- усвідомлення студентами органічної єдності, взаємозв'язку між результативністю працевпорядкової та успішністю професійної діяльності, між станом здоров'я школярів та результативністю навчального процесу, між працевпорядковою та гуманістичною діяльністю;
- забезпечення успішності навчально-пізнавальної діяльності студентів, створення ситуацій успіху;
- застосування інтерактивних та інноваційних технологій у процесі навчання охорони праці в галузі.

У зв'язку з тим, що нормативна навчальна дисципліна «Охорона праці в галузі» для педагогічних спеціальностей читається порівняно нещодавно і є, на наше глибоке переконання, недостатньо розробленою, зокрема недостатньо диференційованою щодо освітньої галузі, то проблема формування ціннісного ставлення майбутніх учителів початкових класів до професійної працевпорядкової діяльності має широкі перспективи щодо подальшої розробки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гилюн О. В. Освітні мотивації студентської молоді / О. В. Гилюн // Грані. – Д. : ДНУ ім. О. Гончара, 2012. – № 1 (81). – С. 102–104.
2. Глінчук Ю. О. Проблеми та суперечності при формуванні компетентності з охорони праці в галузі у майбутніх учителів початкових класів / Ю. О. Глінчук // Science of future. – 2014. – 1 vol (the 8 th of May). – P. 239–246.
3. Денисенко В. В. Формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкових класів / В. В. Денисенко // Початкова школа. – 2002. – №3. – С.25–26.
4. Долгова В. И. Социально-психологические механизмы воспитательной деятельности вуза / В. И. Долгова // Проблемы социальной психологии личности. – 2008. – № 7. – С. 18.
5. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2004. – С. 597–598.

Дата надходження до редакції: 21.09.2015 р.